

Тетяна Васютина,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Національний педагогічний університет імені
М.П.Драгоманова (м. Київ, Україна)

Tatyana Vasyutina,

Candidate of pedagogical sciences (PhD), Associate
Professor, National Pedagogical Drahomanov
University (Kyiv, Ukraine)

tetyana.vasyutina@gmail.com

Людмила Телецька,

кандидат біологічних наук, доцент, Національний
педагогічний університет імені М.П.Драгоманова
(м. Київ, Україна)

Lyudmila Teletskaya,

Candidate of biological sciences (PhD), Associate
Professor, National Pedagogical Drahomanov
University (Kyiv, Ukraine)

teletskaya@ukr.net

РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

REALIZATION OF THE CONCEPT OF DEVELOPMENT OF CIVIC EDUCATION IN UKRAINE IN PREPARING OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS FOR PROFESSIONAL ACTIVITY

У статті розкрито особливості реалізації Концепції розвитку громадянської освіти в Україні у процесі фахової підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта”, яка здійснюється за напрямками: розвиток у майбутніх учителів власної громадянської компетентності; підготовка студентів до формування громадянської компетентності в учнів. Проведено теоретичний аналіз джерел із проблеми дослідження, охарактеризовано науково-практичні вектори її втілення у педагогічному досвіді. Зазначено особливості здійснення формальної, неформальної та інформальної громадянської освіти на факультеті педагогіки і психології у НПУ імені М.П. Драгоманова. Описано особливості модернізації дисциплін “Основи природознавства та суспільствознавства”, “Методика навчання освітньої галузі “Громадянська та історична””, які безпосередньо реалізують складові Концепції розвитку громадянської освіти в Україні.

Ключові слова: громадянська компетентність, підготовка майбутнього вчителя початкової школи.

The article describes the essence of the concept of "civic competence", here are given the examples of its formation in the Concept of development of civic education in Ukraine, its structure as a personal formation.

Implementation of this Concept in the process of preparing future teachers of primary school in the pedagogical university, provides the following tasks: inclusion in the standards of higher education, in particular, the specialties that provide the qualification of a teacher, civic competencies; theoretical and practical training for the implementation of civic education in the field of formal, informal and informal education; development of new models of education and training, new teaching materials for conducting classes and practical mastering of new training methods in civic education.

The specified tasks in the preparation of future specialists in the pedagogical university are implemented through the cycles of disciplines: humanitarian and socio-economic;

fundamental, natural sciences; professional and practical training. Their content, forms, methods and means of teaching form a formal component of civic education in the pedagogical university. Non-educational activities of students (volunteering, self-government, etc.) are part of informational and informal civic education.

The main emphasis in formal civic education on the training of the future teacher is done on the reorientation of classes at lectures and practical classes with the elements of trainings. The most common types of work are exercises from all groups of interactive teaching methods: cooperative – learning in rotational pairs, work in small groups; collective-group – discussion of the problem in the general circle, unfinished sentences, brainstorming; situational simulation – playing situations by roles; processing of discussion issues – "take the position", continuous scale of thoughts, discussion.

The result of work on the implementation of the Concept of Development of Civic Education in the process of preparing future teachers of primary school is to master students: 1) knowledge of the nature and features of the activities of social institutions, processes and structures in society; 2) knowledge of the fundamental rights and freedoms of citizens in a democratic society; 3) knowledge and ideas of man about himself, perceiving himself as a social subject, etc .; 4) knowledge of universal norms and values, as well as norms (habits, customs, traditions, laws, etc.) in various spheres and branches of social life – national, political, religious, economic, spiritual, etc.; 5) abilities and skills of effective social interaction (possession of verbal and non-verbal means of communication, mechanisms of mutual understanding in the process of communication); 6) the ability to collect content rationally, forms, methods and methodical techniques for the formation of civic and social competences in junior pupils in the integrated subject "I explore the world".

Key words: *civic competence, preparation of the future teacher of primary school.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток України як демократичної правової держави в умовах військової агресії актуалізував проблему посилення громадянської освіти суспільства. Так, з упровадженням Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, виникла гостра потреба у створенні сприятливих умов для формування та розвитку громадянських компетентностей людини у всіх сферах та на всіх рівнях освіти. Це дозволить громадянам краще розуміти свою роль в умовах демократії, відповідально ставитися до свої прав та обов'язків, покращити свою здатність брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено діяти на захист та утвердження демократії [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням змістового забезпечення сучасної громадянської освіти та методичного втілення її у практику роботи закладів освіти, проблемам якісної перепідготовки кадрів, особливостям підготовки сертифікованих тренерів для закладів вищої педагогічної освіти нині активно приділяють свою увагу учені під керівництвом Н.Протасової (Л.Жабенко, Ю.Молчанова, Л.Паращенко та ін.), представляючи Швейцарсько-український проект "Розвиток громадянських компетентностей в Україні – DOCCU" [7]. Особливості організації виховної роботи у закладах освіти, побудови партнерської взаємодії висвітлені у працях В.Кириченка, О.Матвієнко, В.Сухомлинського, В.Хрипун та ін. Проблема важливості формування ціннісних орієнтацій особистості, як основи її громадянської компетентності, присвячені дослідження І.Беха, О.Вишневського, Г.Сороки та ін. Висвітлення актуальних проблем громадянського виховання молоді у різні періоди становлення України як незалежної держави, формування у неї національної самосвідомості, обґрунтування психолого-педагогічних та народознавчих основ її формування знаходимо у працях

В.Андрущенко, Р.Арцишевського, І. Зязюна, В.Кременя О.Сухомлинської та інших учених. Цінними для нас є дослідження, пов'язані з формуванням громадянської компетентності учнів (В.Доміна, В.Сімеонова, Н.Степанова) та методичною підготовкою до цієї діяльності майбутніх учителів початкової школи (А. Крамаренко, О.Лінник, Г.Черненко та ін.).

Виокремлення невирішених раніше аспектів загальної проблеми. Орієнтирами для модернізації дисциплін, що забезпечують підготовку майбутніх учителів до професійної діяльності, є окремі положення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, де зазначено: "... З метою підготовки педагогічних і науково-педагогічних працівників громадянської освіти в системі формальної освіти відповідно до основних змістових складових громадянської освіти необхідно забезпечити:

- включення до стандартів вищої освіти, зокрема спеціальностей, що передбачають присвоєння кваліфікації педагогічного працівника, громадянських компетентностей;
- теоретичну і практичну підготовку для здійснення громадянської освіти у сфері формальної, неформальної та інформальної освіти;
- розроблення нових моделей виховання та навчання, нових навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння нових тренінгових методик з громадянської освіти ..." [6].

Таким чином, "плекання" майбутнього фахівця у педагогічному виші у контексті досліджуваної проблеми має здійснюватись у двох напрямках: 1) розвиток у нього власної громадянської компетентності; 2) підготовка студента до формування громадянської та соціальної компетентності в учнів.

З огляду на актуальність проблеми у політичному контексті, запровадженні Державного стандарту початкової освіти, Концепції "Нова українська школа", які мають віддзеркалювати Концепцію розвитку громадянської освіти в Україні, невирішеними залишаються питання, пов'язані з ефективністю фахової підготовки майбутнього вчителя-початківця та її відповідності сучасним запитам. У цьому зв'язку, метою статті є висвітлення окремих аспектів модернізації підготовки студентів спеціальності "Початкова освіта" до професійної діяльності у ЗВО через призму складових громадянської освіти в Україні.

Виклад основного матеріалу. Зупинимось детальніше на суті поняття "громадянська компетентність" як основи фахової підготовки майбутнього вчителя у вказаних вище напрямках.

У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні представлено 10 основних громадянських компетентностей, серед яких: 1) розуміння власної громадянської ідентичності, державної приналежності, національної, етнічної та культурної ідентичностей, повага до інших культур та етносів; 2) здатність плекати українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, поділяти європейські цінності, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства та ін. [6]. Тобто ми спостерігаємо існування поняття "громадянська компетентність" у багатьох значеннях.

У Державному стандарті початкової освіти та Концепції "Нова українська школа", дані компетентності представлено наскрізно і найповніше висвітлено у галузі "Громадянська та історична", метою якої є: формування громадянської та інших компетентностей; власної ідентичності та готовності до змін через осмислення зв'язків між минулим і сучасним життям; плекання активної

громадянської позиції на засадах демократії, інклюзії та поваги до прав і свобод людини; набуття досвіду співжиття за демократичними процедурами [2; 3]. В даному випадку громадянська компетентність уже представлена в однині, з детальним поясненням складових.

Найбільш цікавою для нас є структура громадянської компетентності, представлена колективом науковців швейцарсько-українського проекту DOCCU (керівник в Україні Н.Протасова), які займаються впровадженням освіти для демократичного громадянства та освіти з прав людини. Автори громадянську та соціальну компетентність розглядають цілісно представляють їх чотирма складовими: знання та їх критичне розуміння (знання та критичне розуміння себе, мови, світу), навички та вміння (автономного навчання, співпраці, аналітичного та критичного мислення і т.д.), цінності (повага до людської гідності та прав людини, цінності демократії, культурного багатоманіття), ставлення (повага, громадянська свідомість, відповідальність, відкритість до інших культур і т.д.) [7].

Таким чином, аналіз нормативних документів та фахових джерел засвідчив, що існує неоднозначне тлумачення поняття “громадянська компетентність”, складові якого “переплітаються” із соціальною.

Встановлюючи відповідність між дисциплінами навчального плану підготовки бакалаврів і магістрів початкової освіти та їх можливістю забезпечити формування у студентів власної громадянської компетентності та підготувати їх до формування даної компетентності в учнів, було з’ясовано, що це відбувається через вивчення ними ряду дисциплін впродовж усього періоду навчання у ЗВО.

У процесі їх опанування студенти оволодівають: 1) знаннями про суть і особливості діяльності соціальних інститутів, процесів та структур у суспільстві; 2) знаннями про основні права і свободи громадян у демократичному суспільстві; 3) знаннями та уявленнями людини про себе, сприйняття себе як соціального суб’єкта і т.д.; 4) знаннями про загальнолюдські норми і цінності, а також норми (звички, звичаї, традиції, закони тощо) в різних сферах і галузях соціального життя – національної, політичної, релігійної, економічної, духовної та ін.; 5) уміннями і навичками ефективної соціальної взаємодії (володіння засобами вербальної і невербальної комунікації, механізмами взаєморозуміння в процесі спілкування); 6) вмінням раціонально добирати зміст, форми, методи та методичні прийоми для формування у молодших школярів громадянської та соціальної компетентностей у інтегрованому предметі “Я досліджую світ” [4] (рис. 1).

Як видно з рисунка 1, реалізація Концепції розвитку громадянської освіти в Україні у ЗВО відбувається наскрізно через змістово-технологічне забезпечення дисциплін з циклів: гуманітарної та соціально-економічної; фундаментальної, природничо-наукової; професійної та практичної підготовки. Тож, педагогічні університети загалом забезпечують теоретичну і практичну підготовку студентів до досліджуваної діяльності у сфері формальної освіти, як того вимагає відповідна Концепція.

Модернізуючи нашу наукову, навчально-методичну та організаційну роботу у контексті реалізації положень Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, ми зосередились на розробці змістово-технологічного забезпечення дисциплін “Основи природознавства та суспільствознавства”, “Методика навчання освітньої галузі “Громадянська та історична””. Перш за все, було здійснено оновлення лекційного матеріалу та змісту і форм проведення практичних занять. Це співзвучно з вимогою даної Концепції – розроблення нових моделей виховання та

навчання, нових навчально-методичних матеріалів для проведення занять та практичного засвоєння нових тренінгових методик з громадянської освіти. Освітнім результатом вивчення вказаних вище дисциплін є: 1) продовження формування у студентів власної громадянської компетентності; 2) їхня здатність раціонально добирати зміст, форми, методи та методичні прийоми для формування у молодших школярів громадянської та соціальної компетентностей у інтегрованому предметі “Я досліджую світ” та втілювати одержаний досвід у процесі педагогічної практики в закладах середньої освіти.

Рис. 1. Схема підготовки студентів спеціальності “Початкова освіта” до формування в учнів громадянської та соціальної компетентностей (через призму Концепції розвитку громадянської освіти в Україні).

Основний акцент у викладанні даних дисциплін робиться на переорієнтацію форм організації освітнього процесу з класичних на лекції і практичні заняття з елементами тренінгів. Найпоширенішими нашими видами роботи є справи з усіх груп інтерактивних методів навчання (за класифікацією О.Пометун), які лежать в основі тренінгових методик розвитку громадянської освіти: кооперативного – навчання в ротатійних парах, робота в малих групах; колективно-групового – обговорення проблеми в загальному колі, незакінчені

речення, мозковий штурм; ситуативного моделювання – розігрування ситуацій за ролями; опрацювання дискусійних питань – “займи позицію”, неперервна шкала думок, дискусія [3]. Темами занять, які мають найбільшу ефективність і де ми використовуємо тренінгові методики, є: “Я – Людина”, “Я та інші”, “Чи можна використати анабіоз для міжпланетних подорожей?”, “Роль медіа у формуванні основ громадянської та соціальної компетентностей в учнів початкової школи”, “Методика формування в учнів понять з теми “Я та інші” за інструментарієм DOCCU” та інші. Цінними в роботі є способи об’єднання студентів в пари і групи (за допомогою парних карток, пазлових ілюстрацій, геометричних пар тощо), вправи “Світове кафе”, “Павутина”, “Китайські палички”, “Прес”, “Чотири кути” та інші [7].

Висновки. Отже, підготовка майбутнього вчителя до формування в учнів громадянської та соціальної компетентностей повинна відповідати вимогам як сучасної початкової освіти, так і Концепції розвитку громадянської освіти в Україні. Ключовими у ній є вивчення студентами фахових дисциплін через тренінгові методики з громадянської освіти, наскрізне формування цих компетентностей у самих студентів у процесі навчання у ЗВО, реалізація ними соціально значущих проєктів, участь у волонтерській діяльності тощо.

Перспективними у даній темі вбачаємо дослідження та реальні дії з обов’язкового запровадження елементів громадянської освіти у всі дисципліни, які забезпечують підготовку бакалаврів і магістрів початкової освіти, та роботу з викладачами усіх циклів до здійснення цієї діяльності у ЗВО.

Література

1. Державний стандарт початкової загальної освіти. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/ (дата звернення: 27.02.2018).
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення: 1.03.2018).
3. Застосування інтерактивних технологій у навчанні молодших школярів : Методичний посібник для вчителів початкової школи / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко, О.А. Біда та ін. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 304 с.
4. Збірник програм навчальних дисциплін ОКР “Бакалавр” галузі знань 01 “Освіта” спеціальності 013 “Початкова освіта”. Галузі “Природознавство” та “Суспільствознавство” / укл. Т.М. Васютіна, Л.І. Телецька. Івано-Франківськ : НАІР, 2015. 70 с.
5. Концепція “Нова українська школа”. URL: <http://nus.org.ua> (дата звернення: 1.07.2017).
6. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontseptsiya-rozvitku-gromosviti-v-ukraini-1701201/> (дата звернення: 04.02.2019).
7. Про проєкт “Живемо в демократії”. URL: <https://www.living-democracy.com.ua/> (дата звернення: 27.03.2018).
8. Я у світі. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 3 – 4 класи (оновлено). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.htm/> (дата звернення: 1.09.2019).

References

1. Derzhavnyi standart pochatkovoї zahalnoi osvity. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911/ (data zvernennia: 27.02.2018).
2. Derzhavnyi standart pochatkovoї osvity. URL: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (data zvernennia: 1.03.2018).
3. Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii u navchanni molodshykh shkoliariv : Metodychnyi posibnyk dlia vchyteliv pochatkovoї shkoly / O.I. Pometun, L.V. Pyrozhenko, O.A. Bida ta in. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan, 2011. 304 s.
4. Zbirnyk prohram navchalnykh dystsyplin OKR “Bakalavr” haluzi znan 01 “Osvita” spetsialnosti 013 “Pochatkova osvita”. Haluzi “Pryrodoznavstvo” ta “Suspilstvoznnavstvo” / ukl. T.M. Vasiutina, L.I. Teletska. Ivano-Frankivsk : NAIR, 2015. 70 s.
5. Kontseptsiia “Nova ukrainska shkola”. URL: <http://nus.org.ua> (data zvernennia: 1.07.2017).

6. Kontsepsiia rozvytku hromadianskoi osvity v Ukraini. URL: <https://mon.gov.ua/.../2018/.../1-kontsepsiya-rozvitku-gromosviti-v-ukraini-1701201/> (data zvernennia: 04.02.2019).
7. Pro proekt “Zhyvemo v demokratii”. URL: <https://www.living-democracy.com.ua/> (data zvernennia: 27.03.2018).
8. Ia u sviti. Navchalna prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv 3 – 4 klasy (onovleno). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/pochatkova-shkola.htm/> (data zvernennia: 1.09.2019).

Одержано статтю: 6.02.2019

Прийнято до друку: 20.03.2019

УДК 377/3:338.488.2:640.41] :
005.336.2-027.56
DOI: 10.15330/esu.15.87-96

Андрій Козак,

директор, Бурштинський торговельно-економічний коледж Київського національного торговельно-економічного університету, аспірант, Інститут професійно-технічної освіти НАПН України (м. Бурштин, Україна)

Andriy Kozak,

Director, Burshtyn college of trade and economics of Kyiv national university of trade and economics, Post-graduate student, Institute of vocational education and training of NAES of Ukraine (Burshtyn, Ukraine)
btek_knteu@ukr.net

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МАЙСТРІВ РЕСТОРАННОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНО-ПРАКТИЧНІЙ ПІДГОТОВЦІ

MODEL OF PROFESSIONAL COMPETENCE FORMING FOR FUTURE RESTAURANT SERVICE MASTERS' PROFESSIONAL APPLIED TRAINING

Інноваційний розвиток сфери ресторанного господарства зумовлює пошук нових форм, методів, способів професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах професійної (професійно-технічної) освіти та систематизованої репрезентації досвіду організації процесу формування професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування у вигляді педагогічних моделей. На основі результатів аналізу педагогічних моделей формування відповідних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців з'ясовано, що основою їх розроблення є сучасні методологічні підходи (компетентнісний, системний, суб'єктний, особистісно-розвивальний, контекстний, діяльнісний), як визначальні орієнтири досягнення якості професійної підготовки. У статті схарактеризовано складники моделі формування професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування, а саме: цільовий, змістовий, процесуально-методичний, діагностично-результативний блоки. Узагальнено, що упровадження моделі формування професійної компетентності майбутніх майстрів ресторанного обслуговування у професійно-практичній підготовці передбачає дотримання та реалізацію зв'язків між наявними нормами організації професійної підготовки майбутніх майстрів ресторанного обслуговування та сучасними вимогами ресторанної індустрії з орієнтацією на формування професійно компетентного майбутнього фахівця – здатного ефективно провадити професійну діяльність у динамічно змінних умовах розвитку ресторанного господарства.

***Ключові слова:** професійна (професійно-технічна) освіта, професійно-практична підготовка, професійна компетентність, майбутні майстри ресторанного обслуговування, метод моделювання, сфера ресторанного господарства.*